

Muziek en liefde: een biografische schets van Diet Kloos-Barendregt (1924-2015)¹

Hanneke Roos, studente BA geschiedenis Radboud Universiteit

Dina Barendregt kwam op 9 mei 1924 ter wereld in Dordrecht als het jongste kind van Wouter Barendregt en Anna Barendregt-Bijl. Ze had één oudere broer, Wout genaamd. Zelf werd ze Diet genoemd, maar ook Dientje door haar naasten en Doesjka door de mensen die haar kenden tijdens de Tweede Wereldoorlog. De familie Barendregt-Bijl behoorde tot de middenklasse. Moeder zorgde voor de kinderen en vader Barendregt was onderwijzer en had broers die onder andere winkelier en timmerman waren.² Er was genoeg geld voor broer Wout om piano te leren spelen en voor Diet om zangles te krijgen. Naar eigen zeggen begon ze daarmee nadat ze op haar elfde door griep haar stem was verloren en spraakles moest volgen. De lerares zou gezegd hebben dat haar stem “de moeite van het verder ontwikkelen waard was”.³

Vijf jaar later brak in 1940 in Nederland de Tweede Wereldoorlog uit. Diet was toen zestien en werd met haar broer vaak uitgenodigd bij huisconcerten waar hij piano speelde en zij zong. De opbrengsten van deze huisconcerten gingen naar Joodse muzikanten die door de bezetting werkloos waren geworden. Bij deze concerten ontmoetten ze mensen actief in het verzet.⁴ Zowel Diet als Wout raakte zelf naarmate de oorlog vorderde betrokken bij het verzet. Zo regelde Diet onder andere onderdak voor Joodse onderduikers.⁵ Ze leerde bij het verzet Jan Kloos kennen, een vriend van haar broer. Ze werden verliefd, maar vlak nadat ze in 1944 getrouwd waren, werden zij beiden door de Nazi's gevangen genomen. Diet werd uiteindelijk vrijgelaten, maar Jan werd op 30 januari 1945 gefusilleerd. Zo was Diet op twintigjarige leeftijd plots weduwe.

In 1942 had Diet eindexamen op het gymnasium in Dordrecht gedaan en in 1943 deed ze staatsexamen. In eerste instantie wilde ze daarna psychologie gaan studeren, maar in plaats daarvan begon ze in 1944 haar studie zang aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag.⁶ Door de oorlog was er groot tekort aan alles. Zo ook schoolboeken. Daarom maakte Diet zelf een lesboek met daarin

¹ Deze tekst is geschreven in opdracht van prof. dr. Paul Sars onder begeleiding van dr. Floris Meens. Bij het schrijven is gebruik gemaakt van het archief Diet Kloos-Barendregt dat zij na haar overlijden aan Paul Sars heeft nagelaten en dat nu in zijn beheer is.

² Noord-Hollands Archief, Burgerlijke stand van de gemeente Haarlem, archief 357.46, reg. nr. 21916, aktenummer 513 huwelijksacte Wouter Barendregt en Johanna Maria Bijl (8 november 1916).

³ Archief Diet Kloos-Barendregt in beheer van prof. dr. Paul Sars [hierna DKB], map begin carrière Diet Kloos, uitgeknipt artikel uit editie van tijdschrift *Koor en Kunstleven* geschreven door Ary Schipper (1957).

⁴ Diet Kloos, 'Herinneringen aan Paul Celan' in: Jan Gielkens e.a. eds., *Meridianen 3. Bij Paul Celan en Roes en memoire* (Nijmegen, 1995); DKB, map autobiografie, teksten geschreven door Diet Kloos-Barendregt over haar leven.

⁵ Ru.nl, 'Radboud institute for culture and history. Herinnering aan Diet Kloos door Mirjam Spalter (geb. 1940)', <https://www.ru.nl/rich/our-research/research-groups/cultures-of-war-and-liberation/projects/current-projects/projects/jan-kloos/diet-kloos/herinnering-diet-kloos-mirjam-spalter/> (geraadpleegd op 3 april 2023).

⁶ DKB, map diverse correspondentie, brief C. van Rijsinge aan Diet Barendregt met advies over studie psychologie (17 juni 1942); DKB, map begin carrière Diet Kloos, uitgeknipt artikel uit editie van tijdschrift *Koor en Kunstleven* geschreven door Ary Schipper (1957).

bijvoorbeeld een gedetailleerde diagram van de longen.⁷ Ze volgde lessen bij Ans van Weerelt. Deze zangpedagoge was zelf ook in het verzet actief geweest en werd een belangrijke mentor.⁸ In 1949 behaalde Diet haar diploma voor solozang met piano als bij-instrument.⁹ Hiermee was ze bevoegd om muzikles te geven. In 1951 studeerde ze vervolgens af als uitvoerend musicus bij Hendrik Andriessen. Ze kreeg een bijzondere onderscheiding voor voordracht, waarop ze erg trots was.¹⁰

Na haar afstuderen timmerde Diet meteen flink aan de weg. Ze had vanaf 1952 een aanstelling als zangdocent bij de muziekschool Roosendaal.¹¹ In datzelfde jaar was ze finaliste voor de Rient van Santenprijs, een muziekwedstrijd in Den Haag waar net afgestudeerde musici aan deelnamen. In krantenverslagen van het finaleconcert werd ze geprezen voor haar muzikaliteit.¹² Ze verwierf dit jaar ook een Franse studiebeurs voor ‘de interpretatie van het Franse lied’ en in januari 1953 vertrok ze voor drie maanden naar Parijs.¹³ Toen ze in maart terugkwam won ze meteen een andere beurs, waarmee ze voor twee maanden in de Italiaanse stad Siena kon studeren.¹⁴

Tijdens haar buitenlandverblijven legde Diet veel contacten en bouwde ze haar muzikale netwerk verder uit. Daarmee probeerde ze haar eigen carrière en die van anderen bevorderen. In Parijs leerde ze bijvoorbeeld de invloedrijke componist en dirigent René Leibowitz (1913-1972) kennen. Hij vroeg haar om te zingen in zijn opera *Obéron*, maar uiteindelijk kwam daar niets van terecht.¹⁵ Meer profijt had Diet van haar zangdocent in Frankrijk, de beroemde bariton Charles Panzéra (1896-1976). Hij schreef vanuit Parijs een lovende aanbevelingsbrief voor haar Italiaanse beursaanvraag.¹⁶

Diet was werelds, eigengereid, en maakte handig gebruik van het netwerk dat ze had opgebouwd. Ze sprak Nederlands, Engels, Frans, Duits en een beetje Italiaans.¹⁷ Als jonge weduwe had ze veel vrijheid. Ze ging in haar eentje naar het buitenland en had meerdere kortstondige maar heftige liefdesrelaties. In 1949 al met de dichter Paul Celan (1920-1970), maar bijvoorbeeld ook in

⁷ DKB, notitieboek muziek- en zangtheorie.

⁸ Beeldbankwo2.nl, ‘beeldnummer 38640 A. Van Weerelt’, <https://beeldbankwo2.nl/nl/beelden/detail/e5120e88-0259-11e7-904b-d89d6717b464/media/a6d84415-4e4d-373e-15f0-53bcfff7918c> (geraadpleegd op 3 april 2023).

⁹ DKB, map examen conservatorium Den Haag, cijferlijst afgelegde examens Koninklijk Conservatorium (1949).

¹⁰ DKB, map begin carrière Diet Kloos, uitgeknipt artikel uit editie van tijdschrift *Koor en Kunstleven* geschreven door Ary Schipper (1957). Diet heeft de zin waar haar onderscheiding in wordt genoemd met pen onderstreept.

¹¹ DKB, map Diet Kloos diploma’s etc., eerste afrekening van salaris Roosendaalse muziekschool (31 juli 1952).

¹² DKB, map Rient van Santenprijs 1952, selectie krantenknipsels (1952).

¹³ DKB, map studiebeurs Parijs jan – maart 1953, brief van l’institut Français d’Amsterdam aan Diet Kloos-Barendregt met toekenning studiebeurs (26 mei 1952)

¹⁴ DKB, map studiebeurs Siena juli – midden sept 1953, brief ministerie van onderwijs, kunsten en wetenschappen van de afdeling buitenlandse betrekkingen betreffende studiebeurzen beschikbaar gesteld door de Italiaanse regering voor het volgen van een zomercursus (1 mei 1953); DKB, map studiebeurs Siena juli – midden sept 1953, brief ministerie van onderwijs, kunsten en wetenschappen van de afdeling buitenlandse betrekkingen aan Diet Kloos-Barendregt betreffende de toewijzing van de Italiaanse beurs aan haar (5 juni 1952).

¹⁵ DKB, map René Leibowitz, René Leibowitz aan Diet Kloos-Barendregt met officiële bevestiging aanstelling Diet Kloos voor de rol van Puck in *Obéron* (8 mei 1953).

¹⁶ DKB, map Charles Panzéra (1896-1976), Getuigenschrift Charles Panzéra (2 maart 1953).

¹⁷ DKB, map brieven Diet Kloos-Barendregt aan familie Barendregt uit Siena, brief Diet Kloos-Barendregt aan Anna Barendregt-Bijl brief 2 (16 juli 1953).

1954 met de Italiaanse kunstenaar Alberto Lucia (geb. 1926) en in 1957 met ene 'Gareth' die werkte als producer bij de BBC.¹⁸ Vaak waren haar relaties ingewikkeld, omdat deze mannen zich regelmatig in posities bevonden waarmee ze Diets zangcarrière konden ondersteunen. Tegelijkertijd spande Diet zich in voor anderen. Ze was goed op de hoogte van Amerikaanse politiek en cultuur, en voelde zich betrokken bij het lot van zwarte Amerikanen in het gesegregeerde zuiden.¹⁹ Ze had vriendschappelijk contact met de zwarte Amerikaanse zangeres Vera Little (1928-2012), die in Europa als operazangeres carrière wilde maken, maar op veel racistisch verzet stuitte. Zij vroeg Diet om voor haar te bemiddelen bij de platenmaatschappij DECCA in Nederland.²⁰

Diet wist zowel in binnen- het buitenland naam voor zichzelf te maken. Ze informeerde naar werk in Duitsland, ze had contact met de Engelse BBC en ook Obéron in Frankrijk leek een mooie kans.²¹ Ze kreeg een aantal optredens bij de Franse radio en concerteerde al in 1955 – pas tien jaar na de oorlog – met een Nederlands koor in Duitsland.²² In 1966 bracht de platenmaatschappij *Deutsche Grammophon* bovendien een plaat van haar uit: 'Diet Kloos zingt Bach en Händel'.²³ Toch kwam het niet tot een echt grote internationale carrière. In Nederland trad Diet daarentegen wel veelvuldig op. Zo is ze meermaals op de radio bij onder andere de AVRO te horen geweest.²⁴ Daarnaast zong ze jarenlang in de Mattheüspassie.²⁵ Onder andere bij dirigent Bertus van Lier (1906-1972), waar ze meerdere keren werd teruggevraagd.²⁶ Ook zong ze veel bij oratoriumverenigingen. Deze grote amateurzangkoren gaven concerten met werken waarbij Diet de solopartij kwam zingen.²⁷ Regelmatig

¹⁸ Paul Sars, 'Alles is te zwaar, omdat het te licht is'. De brieven van Paul Celan aan Diet Kloos-Barendregt, vert. C.O. Jellema (Amsterdam, 1999).DKB, map mr. X "Gareth" aan Diet Kloos, brief van Gareth aan Diet Kloos-Barendregt waarin hij zijn ontmoeting met BBC-producer Horace Dunn om voor haar te bemiddelen omschrijft (21 september 1957).

¹⁹ Sars, 'Alles is te zwaar omdat het te licht is', 69-70; DKB, map brieven Diet Kloos-Barendregt aan familie Barendregt uit Siena, brief 2 (16 juli 1953). Hierin verwijst Diet naar het boek *The Roman spring of Mrs. Stone* van de Amerikaanse schrijver Tennessee Williams uit 1950. DKB, map documenten begin carrière Diet Kloos, krantenartikel 'Weemoedige terugblik op het Dordtse muziekleven' uit de *Nieuwe Dordtse Courant* (22 juni 1949). In dit artikel werd verslag gedaan van een liederenavond in besloten kring georganiseerd door Diet Kloos waar ze onder andere 'negrospirituals' zong. Diets houding was in haar gezin niet vanzelfsprekend. Zowel in een brief van haar broer Wout (31 juli 1953) als in een brief van moeder Anna (6 augustus 1953) is een neerbuigend verslag te vinden over de nieuwe 'creoolse schoondochter' van een familielid.

²⁰ DKB, map Vera Little brieven aan Diet Kloos, brief van Vera Little aan Diet Kloos-Barendregt met verzoek tot bemiddeling bij DECCA (3 juli 1956).

²¹ DKB, map optredens in Duitsland, brief van een familielid die voor Diet naar Duitse managers heeft geïnformeerd (3 augustus 1958).

²² DKB, map radio-optredens in Frankrijk 1952-1956, brieven van de Radiodiffusion Française, departement musique de chambre; DKB, map optredens in Duitsland, programmaboekje 'frühlings-konzert' (26 maart 1955); DKB, map optredens in Duitsland, krantenartikel 'Holländische Sänger brillant in Form' uit *Radevormwald* (28 maart 1955).

²³ 'Diet Kloos zingt Bach en Händel', *Dagblad de stem* (1 juli 1966).

²⁴ DKB, map Diet Kloos brieven, correspondenties, diverse discussies, meerdere brieven van de Algemene Vereeniging Radio Omroep afdeling Ernstige muziek (1953, 1954, 1957, 1958, 1959, 1962, 1963).

²⁵ DKB, map Diet Kloos-Barendregt zangcarrière, programmaboekjes.

²⁶ DKB, map Diet Kloos brieven, correspondenties, diverse discussies, brieven betreffende de Matthäus Passion van de Volksuniversiteit Rotterdam (1957, 1958, 1964, 1964).

²⁷ DKB, map Diet Kloos-Barendregt zangcarrière, programmaboekjes.

verwachtten organisatoren dat ze voor weinig tot geen geld op zou komen dagen, maar Diet onderhandelde scherp.²⁸

Naast haar carrière als solozangeres bleef Diet aan vele leerlingen zangles geven. Tot 1968 werkte ze bij de muziekschool in Roosendaal. Daarnaast solliciteerde ze al in 1955 op aanraden van haar mentor Van Weerelt bij het Koninklijk Conservatorium op de positie van zangdocent.²⁹ Ondanks Van Weerelts voorspraak kreeg Diet de positie niet, vermoedelijk omdat ze als 31-jarige te jong bevonden werd.³⁰ In 1961 kreeg Diet wel een baan bij het Brabants conservatorium in Tilburg. Hier zou ze tot haar pensioen in 1979 blijven werken als hoofdvakdocent solozang en stemvorming.³¹ Als docente was Diet betrokken bij haar pupillen. Net zoals Van Weerelt dat met haar had gedaan, onderhield Diet correspondentie met haar oud-leerlingen en adviseerde ze hen over muziek en carrière, maar ook over huwelijksproblemen en kinderen.³² Leerlingen herinneren haar als streng, motiverend en warm.³³ In haar lessen besteedde ze veel aandacht aan de teksten van liederen.³⁴ Zelfs concertverslagen uit 1949 bevestigden al dat Diet in haar vertolking van liederen echt de betekenis van teksten tot uiting bracht.³⁵

In 1978 werd Diet blijvend arbeidsongeschikt verklaard.³⁶ Ze was toen 55 en ging met pensioen. Ze sprak gedurende een groot deel van haar leven niet graag over haar verzetswerk en kreeg er amper waardering voor. In 1977 werd nog aan haar gecommuniceerd dat haar periode in het verzet niet erkend werd als pensioengeldige diensttijd.³⁷ Ze kwam dus, toen haar gezondheid verslechterde, niet in aanmerking voor een buitengewoon pensioen voor verzetsdeelnemers. Dit paste in een bredere historische trend van vrouwelijke verzetsstrijders die lang over het hoofd werden gezien. In de laatste jaren van haar leven vertelde ze wat meer over haar oorlogstijd en in 2011 werd er door de NOS een

²⁸ DKB, map brieven Anna Barendregt-Bijl aan Diet Kloos-Barendregt in Siena, brief 9 met de vraag van kennis of Diet gratis voor een goed doel wil komen zingen (13 augustus 1953); DKB, map Diet Kloos brieven, correspondenties, diverse discussies, brieven betreffende honorarium deelname Matteüs-passie 1964 (7 mei 1963; 7 juni 1963; 12 juli 1963; 12 september 1963; 26 september 1963).

²⁹ DKB, map Ans van Weerelt, brief Ans van Weerelt aan Diet Kloos-Barendregt (16 september 1955).

³⁰ Ibidem (16 november 1955).

³¹ DKB, map Diet Kloos diploma's, gymnasium etc., bevestiging aanstelling Diet Kloos-Barendregt als docent solozang en stemvorming bij Brabants Conservatorium (28 november 1961); DKB, map Diet Kloos diploma's, gymnasium etc., brief bestuur Brabants Conservatorium aan Diet Kloos-Barendregt met verlening eervol ontslag (19 januari 1979).

³² Bijv. DKB, map brieven Ans van Houten, brieven van Ans van Houten aan Diet Kloos-Barendregt (31 juli 1966; 9 augustus; 16 september 1966; 8 november 1966).

³³ Correspondentie met oud-leerling Hanneke Moerdijk (24 maart 2023); Ru.nl, 'Radboud institute for culture and history. Herinneringen aan Diet Kloos door Hans Smout, oud-student (geb. 1943)', <https://www.ru.nl/rich/our-research/research-groups/cultures-of-war-and-liberation/projects/current-projects/projects/jan-kloos/diet-kloos/herinnering-diet-kloos-hans-smout/> (geraadpleegd op 3 april 2023).

³⁴ Correspondentie met oud-leerling Hanneke Moerdijk (24 maart 2023).

³⁵ DKB, map documenten begin carrière Diet Kloos, krantenartikel 'Weemoedige terugblik op het Dordtse muziekleven' uit *Nieuwe Dordtse Courant* (22 juni 1949); DKB, map Rient van Santenprijs 1952, selectie krantenknipsels (1952).

³⁶ DKB, map Diet Kloos diploma's, gymnasium etc., Brief betreffende A.B.P.-keuring van Brabants Conservatorium (19 januari 1979).

³⁷ Ibidem, brief betreffende diensttijdopgave van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (22 december 1977).

kort verslag over haar gemaakt.³⁸ Ook kwam er dat jaar een tentoonstelling in het Nationaal Vrijheidsmuseum in Groesbeek. In 2017 werd postuum de onderscheiding van *Yad Vashem* aan haar toegekend. Hiermee erkent de Israëliische overheid mensen die Joden tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben geholpen.

Op Goede Vrijdag 3 april 2015 overleed Diet. Ze was al een lange tijd ziek. Bij haar overlijden klonk de bekende aria *Erbarme Dich* uit de Matteüspassie van Bach en ook tijdens de uitvaart klonk bijna uitsluitend muziek van Bach.³⁹ De uitzondering hierop was een stuk van Brahms met een door haar aangepaste tekst die luidde als volgt: ‘Is op uwe psalter, vader der liefde, een toon voor mijn oor hoorbaar, dan versnelt mijn hart’.⁴⁰ Hiermee kregen de twee belangrijke thema’s van haar leven – muziek en liefde – ook bij haar afscheid een centrale plek.

³⁸ NOS.nl, ‘Zestien dagen na haar bruiloft werd ze door de Duitsers opgepakt’, <https://nos.nl/video/2028436-zestien-dagen-na-haar-bruiloft-werd-ze-door-de-duitsers-opgepakt> (geraadpleegd op 3 april 2023).

³⁹ DKB, map afscheid Diet Kloos, programmaboek uitvaart (2015).

⁴⁰ Vrij vertaald. De originele tekst is naar het Nederlands vertaald ‘Is op uwe psalter, vader der liefde, een toon voor *zijn* oor hoorbaar, dan versnelt *zijn* hart’.

Bibliografie

Secundaire literatuur

Kloos, Diet, 'Herinneringen aan Paul Celan' in: Jan Gielkens, Odile Heyders, Ewout van der Knaap, Ton Naaijkens en Paul Sars eds., *Meridianen 3. Bij Paul Celan en Roes en memoire* (Nijmegen, 1995).

Sars, Paul, '*Alles is te zwaar, omdat het te licht is*'. *De brieven van Paul Celan aan Diet Kloos-Barendregt*, vert. C.O. Jellema (Amsterdam, 1999).

Archieven

Archief Diet Kloos-Barendregt in beheer van prof. dr. Paul Sars.

Noord-Hollands Archief, Burgerlijke stand van de gemeente Haarlem, archief 357.46.

Kranten en tijdschriften

'Diet Kloos zingt Bach en Händel', *Dagblad de Stem* (1 juli 1966).

Internetbronnen

Beeldbankwo2.nl, 'beeldnummer 38640 A. Van Weerelt',

<https://beeldbankwo2.nl/nl/beelden/detail/e5120e88-0259-11e7-904b-d89d6717b464/media/a6d84415-4e4d-373e-15f0-53bcfff7918c> (geraadpleegd op 3 april 2023).

NOS.nl, 'Zestien dagen na haar bruiloft werd ze door de Duitsers opgepakt',

<https://nos.nl/video/2028436-zestien-dagen-na-haar-bruiloft-werd-ze-door-de-duitsers-opgepakt> (geraadpleegd op 3 april 2023).

Ru.nl, 'Radboud institute for culture and history. Herinneringen aan Diet Kloos door Hans Smout, oud-student (geb. 1943)', <https://www.ru.nl/rich/our-research/research-groups/cultures-of-war-and-liberation/projects/current-projects/projects/jan-kloos/diet-kloos/herinnering-diet-kloos-hans-smout/> (geraadpleegd op 3 april 2023).

Ru.nl, 'Radboud institute for culture and history. Herinnering aan Diet Kloos door Mirjam Spalter (geb. 1940)', <https://www.ru.nl/rich/our-research/research-groups/cultures-of-war-and-liberation/projects/current-projects/projects/jan-kloos/diet-kloos/herinnering-diet-kloos-mirjam-spalter/> (geraadpleegd op 3 april 2023).